

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บึงบอระเพ็ดเป็นแหล่งเก็บน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศไทย ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ มีอาณาเขตครอบคลุม 3 อำเภอของจังหวัดนครสวรรค์ คือ อำเภอเมืองนครสวรรค์ อำเภอชุมแสง และอำเภอท่าตะโก มีเนื้อที่ทั้งหมด 132,737 ไร่ รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำโดยอยู่ในความดูแลของกรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 โดยมีจุดมุ่งหมายคือ สงวนและแพร่พันธุ์ปลาน้ำจืด

ในปัจจุบัน บึงบอระเพ็ดต้องประสบกับปัญหาที่มีผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพของน้ำเนื่องจากการตกตะกอนทับถมทำให้พื้นผิวน้ำมีขนาดลดลงอันเป็นผลจากการมีชุมชนอยู่บริเวณโดยรอบบึงบอระเพ็ดนั้น จากปัญหาดังกล่าวประกอบกับการเล็งเห็นความสำคัญของบึงบอระเพ็ดในแง่ของการเป็นแหล่งเก็บน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ของประเทศ รัฐบาลจึงมีนโยบายที่จะพัฒนาและปรับปรุงแหล่งน้ำแห่งนี้ให้สามารถใช้ประโยชน์เอนกประสงค์ได้ คือให้เป็นทั้งแหล่งสงวนแพร่พันธุ์ปลาตามจุดมุ่งหมายเดิม และใช้ประโยชน์คาน้ำชลประทาน ตลอดจนการอุปโภคบริโภค ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลโดยผ่านทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้มอบหมายให้สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย(AIT) ร่วมกับสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เข้าศึกษาเพื่อวางแผนการพัฒนาผสมผสานในพื้นที่บึงบอระเพ็ดและบริเวณโดยรอบ ในปี พ.ศ. 2524 โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 6 ประการ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำนี้สำหรับการเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาให้ได้ผลผลิตมากขึ้น
2. เพิ่มปริมาณการเก็บกักน้ำของบึงบอระเพ็ดเพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาระบบการชลประทาน และช่วยลดปัญหาการตกตะกอนและน้ำท่วม
3. ปรับปรุงสภาพแวดล้อมและทัศนียภาพเพื่อให้เหมาะสมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ

4. ยกระดับคุณภาพน้ำในบึงเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ด้านการอุปโภคบริโภค

5. เสนอแนะแนวทางเพื่อการกำจัดของเสียและระบบการให้บริการทางด้านการ
อนามัยที่ดีขึ้น

6. ศึกษาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ที่กล่าวมาแล้วเพื่อพิจารณา
ผลกระทบที่จะเกิดแก่ชุมชนที่อยู่ในเขตบึงบอระเพ็ด

ขอเสนอแนะทางด้านวิศวกรรมที่มีต่อหน่วยราชการเจ้าของพื้นที่คือกรมประมง ให้ทำ
การปรับปรุงและยกระดับน้ำให้สูงขึ้นเพื่อให้มีเนื้อที่ผิวน้ำกว้างขึ้น โดยจะต้องทำผนังกันน้ำในรูปของ
ถนนวงแหวน มีความยาวประมาณ 30 กิโลเมตร ถนนกว้าง 6 เมตร และสูง 3.5 เมตร ตลอดจน
งานการขุดคลองระบายน้ำและการสร้างประตูระบายน้ำเพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วม และให้ปรับปรุง
และก่อสร้างสถานีประมงน้ำจืดนครสวรรค์ใหม่ เพื่อให้สามารถขยายงานทางด้านการประมงได้
เต็มที่ อย่างไรก็ตามผลการศึกษาค้างนี้ยังมีได้กล่าวถึงผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของ
ประชากรที่อยู่โดยรอบบึงบอระเพ็ดเท่าใดนัก จึงได้เสนอไว้ว่า จะต้องมีการศึกษาด้านนี้อีกในราย
ละเอียดเพื่อให้โครงการพัฒนาตามที่ใดคาดประมาณไว้นั้นได้ผลตามวัตถุประสงค์ โดยให้ราษฎร
เดือดร้อนน้อยที่สุด

ในด้านของกรมประมง ขอเสนอซึ่งเป็นผลมาจากการศึกษาดังกล่าวเป็นสิ่งที่น่าจะเป็น
ไปได้ และจะทำให้การพัฒนาบึงบอระเพ็ดได้ผลตามเป้าหมาย สิ่งที่น่าสนใจสำหรับกรณีก็คือ กรม
ประมงมีนโยบายที่จะดำเนินการตามแผนนั้นอย่างไรหรือไม่ และถ้าต้องการจะดำเนินการตามแผน
หลักซึ่งได้แก่การสร้างถนนวงแหวน กรมประมงจะมีวิธีการอย่างไรที่จะลดปัญหาอันจะเกิดจาก
ประชาชนที่ต้องได้รับผลกระทบจากโครงการนี้

จากผลของการศึกษาเบื้องต้นของสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชียและสถาบันวิจัยสังคม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำให้ได้ทราบว่ามีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตโดยรอบบึงบอระเพ็ด ซึ่งส่วน
ใหญ่ของชุมชนเหล่านี้เข้ามาอยู่ตั้งแต่ก่อนที่จะมีการประกาศเป็นที่ดินสงวนของกรมประมง มีจำนวน
ครัวเรือนทั้งหมดถึง 2006 ครัวเรือน การพัฒนาใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นในเขตนี้ย่อมมีผลกระทบถึงผู้ตั้ง
ถิ่นฐานอยู่ไม่มากนักน้อย ปัญหาที่จะต้องนำมาคำนึงถึงก็คือ กรมประมงซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่โดยถูก
ต้องตามกฎหมาย มีจุดมุ่งหมายอย่างไรในการดำเนินการตามนโยบายการพัฒนาบึงบอระเพ็ดตามแผน
โครงการที่เสนอนี้ คำตอบที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุดคือ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการ
ประมงเป็นวัตถุประสงค์หลัก ส่วนการจัดการพัฒนาพื้นที่โดยรอบหรือการพิจารณาผลกระทบที่จะเกิด
กับการตั้งถิ่นฐานในเขตบึงบอระเพ็ดนั้นเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาต่อไป จุดนี้เป็นสิ่งที่ทำให้น่าสนใจ

ที่จะศึกษาถึงการตั้งถิ่นฐานในเขตรอบบึงบอระเพ็ด ในด้านของการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนานั้น

นโยบายที่จะสร้างถนนวงแหวนเพื่อเพิ่มระดับการเก็บกักน้ำในบึงบอระเพ็ดนั้น เป็นสิ่งที่กรมประมงสนใจแต่ยังติดขัดอยู่ที่งบประมาณซึ่งค่อนข้างสูงมาก วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงนำนโยบายนี้มาคิดต่อว่า ถ้ามีการสร้างถนนวงแหวนจริง จะทำให้เกิดผลอย่างไรต่อการตั้งถิ่นฐาน และควรจะมีการดำเนินการอย่างไรสำหรับชุมชนหรือการตั้งถิ่นฐานในเขตนี้นี้ เพื่อให้โครงการพัฒนานี้ได้ผลสัมบูรณ์ยิ่งขึ้นคือ ได้ทั้งการพัฒนาแหล่งน้ำและชุมชนที่เกิดขึ้นก่อนที่กรมประมงจะเข้าครอบครองพื้นที่ ตามกฎหมาย นั่นคือ พยายามสร้างรูปแบบจำลอง (Model) ของการพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาแหล่งน้ำของกรมประมง

จากผลการศึกษาเบื้องต้นทางเศรษฐกิจสังคมพบว่า ถ้าจะมีการสร้างถนนวงแหวนตามนโยบายจะทำให้เกิดน้ำท่วมบริเวณชั้นในของเขตนอน ซึ่งมีผลให้ราษฎรจำนวน 203 ครัวเรือนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตนี้นั้นต้องอพยพออกมา ถ้าจะคิดเป็นจำนวนร้อยละก็จะได้จำนวนคนที่ต้องเคลื่อนจากโครงการนี้เพียงร้อยละ 10.1 ของจำนวนครัวเรือนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตรวมทั้งหมดเท่านั้น ซึ่งไม่น่าจะทำให้เกิดผลกระทบรุนแรงและไม่น่าจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ขึ้น แต่เมื่อนำมาจนถึงสภาพความเป็นจริงที่กรมประมงประสบอยู่คือ การตั้งถิ่นฐานในเขตรอบบึงบอระเพ็ดได้กระทำกันมานานจนครอบคลุมพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้จนหมดสิ้น พื้นที่ที่กรมประมงเหลือเป็นที่ครอบครองอยู่จริงในปัจจุบันก็คือพื้นที่น้ำและพื้นที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ เป็นที่ลุ่มน้ำขังในบริเวณติดต่อกับแหล่งน้ำเท่านั้น นอกจากนั้นการเข้าครอบครองที่ดินในเขตนี้นี้ มีผู้มีสิทธิ์พลทองถิ่นหลายรายโดยเฉพาะทางด้านเหนือของเขตบึง เขาจับจองที่ดินจำนวนมาก ประมาณ 2-300 ไร่ต่อราย เป็นการใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ไม่ยุติธรรมนัก จึงเป็นปัญหาคิดต่อไปว่าเราจะใช้วิธีการจัดรูปที่ดินเข้ามาในเขตพื้นที่นี้หรือไม่ เพื่อให้ราษฎรยากจนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในที่ดินนี้ได้รับประโยชน์เท่าเทียมกับนายทุน และกรมประมงก็อาจจะมียุทธวิธีเพื่อกิจการของกรมประมงเองบ้าง

ดังนั้นการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเป็นการเน้นในรายละเอียดจากข้อมูลที่ได้ออกจากการศึกษาเบื้องต้น

ความสำคัญของการตั้งถิ่นฐานที่กระทบกันโดยหมายหรือแผนส่วนรวม

สภาพทางกายภาพ และ สภาพทางภูมิศาสตร์ ที่เอื้ออำนวยต่อการทำมาหากิน และผลประโยชน์ตอบแทนที่ใคร่ ๗ พื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ในกรณีที่ไม่มีมาตรการจกัคขอบเขตการแสวงหาผลประโยชน์ และไม่มีการวางแผนล่วงหน้าเพื่อป้องกัน หรือแผนรองรับการเคลื่อนย้ายของประชากรเข้าสู่แหล่งนั้น ๆ ชุมชนที่เกิดขึ้นจะไม่มีที่สิ้นสุด และเติบโตอย่างไม่มีระเบียบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ จะเป็นแรงดึงดูดประชากรให้อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานเพื่อการประกอบอาชีพและปริมาณของการย้ายเข้า จะเพิ่มมากขึ้นจนเกิดการเกินสมดุลคือมีผู้ใช้ทรัพยากรมากกว่าจำนวนทรัพยากร ดังนั้นการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติไปโดยไม่รู้เท่าถึงการณ์ จึงเท่ากับเป็นการทำลายสภาพธรรมชาติและแหล่งทรัพยากร ทั้งนี้เนื่องมาจากมนุษย์ประกอบอาชีพโดยไม่ไดศึกษาให้รู้ว่ามีจำนวนทรัพยากรธรรมชาติพื้นฐานเพียงพอหรือไม่ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการผลิตในปัจจุบัน ให้ได้รับผลผลิตจำนวนมากในระยะเวลาอันน้อย เทียบกับแรงคุณภาพและสมรรถภาพของดินและน้ำให้เสื่อมโทรมลง การขยายอาณาบริเวณทำมาหากิน และการตั้งถิ่นฐานทำให้ป่าไม้ต้นน้ำลำธารลดลง แหล่งน้ำธรรมชาติถูกบุกรุกจับจองเป็นกรรมสิทธิ์ อาคารสิ่งก่อสร้างสำหรับการอยู่อาศัยหรือเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ ขยายจำนวนจากชุมชนชนบทย่อยเติบโตเป็นชุมชนชนบทขนาดใหญ่อย่างไรขอบเขต ซึ่งเป็นปัญหาต่อความสมดุลทางธรรมชาติ

แหล่งน้ำเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกที่มีการเลือกเพื่อการตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยที่มาก่อนสิ่งอื่นทั้งหมดในแง่ความต้องการน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค เป็นแหล่งทำมาหากินที่สำคัญ ทั้งยังเป็นที่รวมของปลาและสัตว์น้ำต่าง ๆ ที่เป็นอาหารสำหรับมนุษย์อีกด้วย ดังนั้นนอกจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรแล้ว มนุษย์ก็ยังมีอาชีพอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพทำเลพื้นที่อีกด้วย เช่น อาชีพประมง อาชีพเลี้ยงปลา หรืออาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน

1. ปัญหาทั่วไป

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ในแต่ละภูมิภาคของประเทศ แตกต่างกันไปหลายรูปแบบ สำหรับภาคเหนือตอนล่างนี้มีทั้งพื้นที่ที่เป็นภูเขา ป่าไม้ ที่ราบและแหล่งแม่น้ำลำธาร แต่ก็ยังมีปัญหาในคานผ่นแล้งและน้ำท่วม ซึ่งเป็นผลมาจากป่าไม้ต้นน้ำลำธารถูกทำลายไป ทำให้น้ำไหลลงสู่พื้นล่างไค้ถายและรวดเร็วในฤดูฝน เกิดการพังทลายของดินทับถมกันเป็นตะกอน เป็นเหตุให้

ลำน้ำต่าง ๆ ต้นเขิน เมื่อมีฝนตกลงมาก็ไหลระบายไม่ทัน ล้นท่วมฝั่งขึ้นมา ก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วม ส่วนในฤดูแล้งลำน้ำต้นเขิน ไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ได้มากพอสำหรับการเพาะปลูก จึงทำให้เกิด การขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ซึ่งทำให้บริเวณพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างนี้ประสบปัญหาผลผลิตต่ำ

นอกจากปัญหาซึ่งเกิดจากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่แล้วโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมก็ยิ่งก่อปัญหาเช่น การมีที่ดินทำกินขนาดเล็ก การเช่าที่ดินทำกิน การไถ่ที่ดินทำกิน การใช้ที่ดินอย่างไม่เหมาะสม การบุกรุกทำลายป่า การบุกรุกเขตสงวน ทั้งนี้เนื่องมาจากประชากร เพิ่มขึ้น แต่พื้นที่ทำกินมีไม่เพียงพอ

2. ปัญหาการบุกรุกที่ดินสงวน

ปัจจุบันมีราษฎรเป็นจำนวนมากที่ต้องอพยพโยกย้ายขึ้นไปทำการเกษตรบนพื้นที่สูงชัน ซึ่งไม่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก ตลอดจนปัญหาเกี่ยวกับการบุกรุกทำลายป่าที่เพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้น ในท้องที่ต่าง ๆ ขนาดเนื้อที่ถือครองโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนที่เล็กลง จำนวนเกษตรกรที่ไร้ที่ทำกินเพิ่มสูงขึ้น ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องเกี่ยวกับที่ดินทำกินเพิ่มมากขึ้น เป็นเครื่องชี้ให้เห็นสภาพ ความจำกัดของที่ดินทำกิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเกี่ยวกับความยากจนในเขตชนบทที่ยังคงมี อยู่จนทุกวันนี้

เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร้ทำ นานเป็นหลัก ประกอบกับอัตราการเพิ่มของประชากรนับวันจะทวีคูณขึ้นอยู่เรื่อย ๆ ความต้องการ เรื่องที่ทำกินและที่อยู่อาศัยจึงเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว และโดยเหตุที่พื้นที่ห้ว ๆ ไปก็มีผู้จับจองทำกิน กันอยู่แล้ว คนยากจนไม่มีความสามารถที่จะจัดซื้อหาทำประโยชน์ได้ ทางที่จะมีที่ดินทำกินได้ก็คือ สิ่งที่จะบุกรุกพื้นที่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นป่าสงวนหรือแหล่งน้ำสงวน ซึ่งจะไ้กล่าวถึงปัญหาการ บุกรุกพื้นที่สงวนของรัฐต่อไป

ก. ปัญหาการบุกรุกป่าสงวน เนื้อที่ป่าสงวนทั้งหมดของภาคเหนือ มีประมาณ 50.55 ล้านไร่¹ (190 ป่า) โดยแยกเป็นส่วนป่าของภาคเหนือตอนบนประมาณ 29.40 ล้านไร่

¹ นักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย, สมาคม, นโยบายและแผนการใช้ที่ดิน, ภาค 4 การปฏิรูปและการจัดที่ดิน, 2523, หน้า 124-125.

ตารางที่ 1-1 แสดงพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดในภาคเหนือ พ.ศ. 2516-2524

จังหวัด	พื้นที่จังหวัด (ไร่)	พ.ศ. 2516		พ.ศ. 2521		พ.ศ. 2524	
		(ไร่)	%	(ไร่)	%	(ไร่)	%
นครสวรรค์	6,048,125	780,000	13.00	713,750	11.80	663,943	10.98
เพชรบูรณ์	6,978,750	3,109,375	44.55	2,537,500	36.36	2,396,968	34.35
อุทัยธานี	4,045,000	2,835,000	70.09	1,906,250	47.13	1,819,809	44.99
กำแพงเพชร	5,596,250	2,187,500	39.09	1,875,625	33.52	1,769,613	31.62
ตาก	9,755,625	8,936,875	91.61	8,617,500	88.33	8,120,472	83.24
พิจิตร	2,831,250	-	-	-	-	-	-
พิษณุโลก	6,036,875	2,885,000	47.79	2,269,735	37.59	2,040,436	33.80
น่าน	7,308,750	6,506,250	89.02	4,463,125	61.07	3,726,766	50.99
แพร่	3,654,375	2,705,000	74.02	1,848,750	50.59	1,748,457	47.85
ลำปาง	7,823,750	6,258,125	79.99	6,148,750	78.59	5,963,596	76.22
สุโขทัย	4,275,625	2,260,000	52.86	1,972,500	46.13	1,870,835	43.76
อุตรดิตถ์	4,758,750	3,565,000	74.91	2,355,000	49.49	2,226,791	46.79
เชียงใหม่	14,370,625	11,635,625	80.97	10,916,875	75.97	10,556,281	73.46
เชียงราย	7,206,610	7,316,250	62.26	3,458,750	47.99	3,127,566	43.40
แม่ฮ่องสอน	8,263,750	7,866,875	95.20	6,300,625	76.24	6,091,807	73.72
ลำพูน	2,754,375	2,150,000	78.06	1,771,875	64.33	1,718,638	62.40
พะเยา	4,545,265	(รวมกับเชียงราย)		2,179,375	47.95	2,080,653	45.78
รวม	106,253,750	70,996,875	66.82	59,335,625	55.84	55,922,631	52.63

ที่มา - กองจัดการป่าไม้ กรมป่าไม้

หมายเหตุ พื้นที่ป่าไม้ พ.ศ. 2516 ได้จากภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT - 1
พื้นที่ป่าไม้ พ.ศ. 2521 ได้จากภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT - 2
พื้นที่ป่าไม้ พ.ศ. 2524 ได้จากภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT - 3

ตารางที่ 1-2 แสดงพื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกรายจังหวัด ระหว่างพ.ศ. 2516-2521
และ พ.ศ. 2521-2524

หน่วย : ไร่

จังหวัด	พ.ศ. 2516-2521		พ.ศ. 2521-2524	
	พื้นที่ถูกบุกรุก	เฉลี่ยต่อปี	พื้นที่ถูกบุกรุก	เฉลี่ยต่อปี
นครสวรรค์	66,250	13,250	49,807	16,602.3
เพชรบูรณ์	571,875	114,375	140,532	46,844
อุทัยธานี	928,750	185,750	86,441	28,813.6
กำแพงเพชร	311,875	62,375	106,012	35,337.3
ตาก	319,375	63,875	497,028	165,676
พิจิตร	-	-	-	-
พิษณุโลก	615,265	123,053	229,299	76,433
น่าน	2,043,125	408,625	736,359	245,453
แพร่	856,250	171,250	100,293	33,431
ลำปาง	109,375	21,875	185,154	61,718
สุโขทัย	287,500	57,500	101,664	33,888
อุตรดิตถ์	1,210,000	242,000	128,208	42,736
เชียงใหม่	718,750	143,750	360,594	120,198
เชียงราย	1,678,125	335,625	331,184	110,394.6
แม่ฮ่องสอน	1,566,250	313,250	208,818	69,606
ลำพูน	378,125	75,625	53,237	17,745.6
พะเยา	(รวมกับเชียงราย)		98,722	32,907.3
รวม	11,661,250	2,332,250	3,412,994	1,137,664.7

ที่มา - กองจัดการป่าไม้ กรมป่าไม้

และของภาคเหนือตอนล่างประมาณ 21.07 ล้านไร่ ป่าดังกล่าวนี้มีราษฎรบุกรุกไปแล้วเป็นเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 8.23 ล้านไร่ หรือร้อยละ 16.27 ของเนื้อที่ป่าทั้งหมด โดยที่ป่าในภาคเหนือตอนบนถูกบุกรุกไป 3.61 ล้านไร่ หรือร้อยละ 12.24 ของเนื้อที่ป่าทั้งหมด ป่าในภาคเหนือตอนล่าง ถูกบุกรุกประมาณ 4.62 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 21.93 (ตารางที่ 1-1 และ 1-2)

การบุกรุกทำลายป่าส่วนใหญ่จะเป็นบริเวณพื้นที่ต้นน้ำลำธารสายสำคัญ เช่น แม่น้ำปิง วัง ยม น่านและป่าสัก เป็นต้น จะก่อให้เกิดปัญหารุนแรงตามมาหลายประการคือ ปัญหาการเสื่อมสภาพของดิน ปัญหาฝนแล้งและน้ำท่วม ทั้งนี้เพราะพื้นที่ดินที่ไม่มีต้นไม้คอยกูดซับน้ำเอาไว้ ก็จะเกิดปัญหาน้ำท่วมได้ง่าย ส่วนดินที่พังทะลายลงจากที่สูงก็จะทับถมกลายเป็นตะกอนอยู่ในลำน้ำ เกิดปัญหาการอุดตันน้ำไหลระบายไม่ทัน ไหลเอ่อล้นท่วมฝั่งขึ้นมาอย่างรวดเร็วเป็นผลกระทบต่อการเกษตรกรรมทั้งในภาคเหนือและที่ราบลุ่มภาคกลางด้วย

ปัญหาของการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาตินั้นนอกจากจะด้วยสาเหตุหลัก 2 ประการคืออัตราเพิ่มประชากรที่ขยายจำนวนอย่างรวดเร็ว และปัญหาพื้นที่ดินไม่มีทำกินแล้วยังอาจกล่าวได้อีกว่า เกิดจากนโยบายของรัฐเกี่ยวกับป่าสงวนแห่งชาติไม่แน่นอนก็มักจะเปลี่ยนไปตามนโยบายของแต่ละรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศด้วย ซึ่งบางรัฐบาลก็มองเห็นการป้องกันรักษาป่าไม้ของชาติเป็นอันคับหนึ่ง บางรัฐบาลมองเห็นความเดือดร้อนของประชาชน เนื่องจากไม่มีที่ทำกิน ก็จะผ่อนปรนให้เข้าไปอยู่อาศัยและทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้ บางรัฐบาลจะมองในแง่เศรษฐกิจที่จะนำทรัพยากรป่าไม้เพื่อแลกกับเงินตราต่างประเทศ เหล่านี้เป็นต้น ปรากฏว่าป่าต่าง ๆ ที่ได้ออกกฎกระทรวงประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติในหลายท้องที่ บางส่วนของป่าสงวนมิได้มีสภาพป่าเหลืออยู่เลย แต่ได้กลายเป็นแหล่งชุมชนมีประชาชนอาศัยอยู่หนาแน่น บางแห่งถึงกับมีหน่วยงานของทางราชการ อาทิ โรงเรียน ตลอดจนวัดวาอารามตั้งอยู่ด้วยในที่สุดก็ต้องมีการเพิกถอนสภาพป่าบางแห่งจัดสรรให้ราษฎรเข้าไปตั้งถิ่นฐาน

ป่าไม้ที่ถูกทำลายไปเพื่อการทำไร่เลื่อนลอยและการเกษตรกรรม ที่ดินที่ถูกบุกรุกแล้ววางปิ่นปักหมอนนำมาใช้โดยไม่คำนึงถึงสมรรถนะของที่ดิน ไม่มีการบำรุงรักษา และพื้นที่ดินอีกจำนวนมากมายที่ผู้บุกรุกเข้าครอบครองเป็นกรรมสิทธิ์แต่มิได้ทำประโยชน์ให้คุ้มค่า เป็นการสูญเสียทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาลและยังเป็นผลกระทบไปถึงสภาพแวดล้อมอย่างมากสรุปได้ดังนี้

1) ทำให้เสียคุณค่าทางเศรษฐกิจ เพราะการบุกรุกทำลายป่ามักจะใช้วิธีเผา ทั้งซึ่งไม้บางชนิดมีคุณค่า ควรจะเป็นรายได้ของรัฐ

2) ทำให้สภาพอากาศแห้งแล้ง พื้นที่ดินขาดความชุ่มชื้น

3) เมื่อต้นไม้ถูกทำลาย น้ำฝนที่ตกลงมาจะไหลบ่าอย่างแรง และรวดเร็ว
ชะล้าง ความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดิน

4) ทำให้แหล่งน้ำต่าง ๆ ตื้นเขิน เพราะน้ำพัดพาตะกอนมาสะสมไว้

5) ทำให้มีปริมาณไม้ไม่เพียงพอแก่การใช้สอยทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ข. ปัญหาการบุกรุกแหล่งน้ำ สำหรับแหล่งน้ำธรรมชาติของภูมิภาคภาคเหนือตอน
ล่างนี้ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1) แหล่งน้ำในอากาศ จัดเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญที่สุด เพราะก่อให้เกิดฝน ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแหล่งน้ำต่าง ๆ

2) แหล่งน้ำผิวดิน ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง ห้วย หนอง บึง ต่าง ๆ บางแห่งอาจมีน้ำตลอดปี ใช้ประโยชน์สำหรับการเพาะปลูก การประมง ประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
กับแหล่งน้ำ และการคมนาคม

3) แหล่งน้ำใต้ดิน ได้แก่ แหล่งน้ำบาดาล ซึ่งต้องมีการสำรวจและเจาะขึ้นมาใช้ประโยชน์

โดยทั่วไปการอพยพเข้าสู่พื้นที่เพื่อการตั้งถิ่นฐานของราษฎรจะยึดเอาแหล่งน้ำ
เป็นสำคัญ คั้งนั้น ชุมชนส่วนใหญ่จึงมักเกาะอยู่ตามแนวของแม่น้ำลำคลอง และแหล่งน้ำธรรมชาติ
ต่าง ๆ สำหรับแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ซึ่งมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ และรัฐยังมีใ้ประกาศให้
เป็นเขตหวงห้ามเพื่อการอนุรักษ์เพื่อสงวนทรัพยากรของชาติ หรือเพื่อกิจกรรมอื่นใดของรัฐโดย
เฉพาะมาก่อน ราษฎรก็จะอพยพเข้าไปจับจองที่ดินทำกินอย่างเสรีและเพิ่มจำนวนประชากรมากขึ้น
การตั้งถิ่นฐานใหม่ ๆ เติบโตอย่างไม่มีขอบเขต ราษฎรประกอบอาชีพโดยไม่รู้ถึงสมรรถนะของ
แหล่งที่อยู่อาศัย จึงเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติทั้งดินและน้ำให้เสื่อมสภาพได้อย่างรวดเร็ว

สภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกันตามฤดูกาล ปริมาณน้ำฝนมากน้อยแต่ละปีที่เป็นผล
กระทบมาจากป่าไม้ถูกทำลาย และดินสูญเสียความสมบูรณ์ สภาพอากาศแห้งแล้ง ตลอดจนภัย
ธรรมชาติ เช่น ไฟไหม้ป่า ฝนไม่ตกตามฤดูกาล โรคภัยของพืชทางการเกษตร รวมทั้งแมลงและ
สัตว์บางจำพวกที่ทำลายพืชผลต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสาเหตุของความเดือดร้อนต่อการประกอบอาชีพ
ของเกษตรกร การอยู่ห่างไกลแหล่งน้ำและขาดแคลนน้ำใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคและเพาะปลูก
จึงเป็นแรงกระตุ้นให้เกษตรกรเสาะแสวงหาแหล่งทำกินใหม่ ที่มีความพร้อมสำหรับการทำมาหากิน
ถึงแม้ว่า แหล่งน้ำธรรมชาติที่มีความสมบูรณ์ตามความต้องการของเกษตรกรจะมีเพียงน้อยแหล่งซึ่ง

ถูกกำหนดให้กลายเป็นเขตสงวนหรือเขตหวงห้ามไปแล้วก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเป็นการบุกรุกเข้าไปแสวงหาประโยชน์ทำกินทั้งที่รู้ว่าผิดกฎหมาย และทวีจำนวนขึ้นเรื่อยเพราะความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำธรรมชาติเหล่านั้น

แหล่งน้ำธรรมชาติที่เป็นเขตสงวนหรือหวงห้าม ก็เพื่อให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา และสัตว์น้ำจืดต่าง ๆ ดังนั้นจำนวนของสัตว์น้ำในแหล่งน้ำจึงมีค่อนข้างมาก การบุกรุกก็มักลักษณะหนึ่งคือ การลักลอบจับปลาและสัตว์น้ำในบริเวณหวงห้ามอย่างฝ่าฝืนกฎหมาย หมายถึงการลักลอบโดยใช้เครื่องมือที่มีอันตรายสูงเช่น ระเบิด ไฟช็อตปลา แก๊ส ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมากกับแหล่งน้ำและต่อส่วนรวม

สำหรับแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ของประเทศที่เป็นแหล่งน้ำจืด ได้แก่ กว๊านพะเยา จังหวัดพะเยา หนองทาน จังหวัดสกลนคร บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ และทะเลสาบสงขลา แต่ละแห่งต่างก็เป็นแหล่งน้ำที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และมีการประกอบอาชีพอย่างหลากหลาย เนื่องจากสภาพความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำเอื้ออำนวย แต่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่คำนึงถึงสมรรถนะของแหล่งทรัพยากรนั้น ๆ ทำให้สิ้นเปลืองและเสื่อมสภาพได้รวดเร็ว รัฐบาลจึงมีนโยบาย ที่จะบูรณะพัฒนาและปรับปรุงแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่เหล่านี้ไว้ให้คงความสมบูรณ์และเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมในอนาคต และได้ประกาศเขตหวงห้ามพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งจะได้อธิบายเฉพาะกรณีของบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ต่อไป

3. ปัญหาการใช้ที่ดินรอบบึงบอระเพ็ดที่มีตอนนโยบายการพัฒนาแหล่งน้ำของกรมประมง

บึงบอระเพ็ด แหล่งน้ำจืดธรรมชาติขนาดใหญ่ของจังหวัดนครสวรรค์ ได้รับการตราพระราชกฤษฎีกาประกาศเป็นเขตสงวนรักษาพื้นที่พันธุ์สัตว์น้ำ และรักษาระดับน้ำมาตั้งแต่ พ.ศ. 2470 ปัจจุบันอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของกรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เนื้อที่ทั้งหมด 132,737 ไร่

ลักษณะการใช้ที่ดินบริเวณบึงบอระเพ็ด ที่ดินจำนวน 1 ใน 3 ส่วนของพื้นที่ทั้งหมดที่ใช้ในการเกษตร คือการทำนาและทำสวน ส่วนที่ดินที่เหลือเป็นที่ที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ เป็นที่รกร้างว่างเปล่า และเป็นแหล่งน้ำ จากแผนที่มีการสำรวจสภาพการใช้ที่ดิน จังหวัดนครสวรรค์โดยกองจำแนกที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน ปี 2524 มีรายละเอียดสภาพการใช้ที่ดินดังนี้

ที่ดินทำเกษตรกรรม	65,326 ไร่
ที่ดินรกร้างว่างเปล่าและไม้ทำประโยชน์	39,874 ไร่
ที่ป่าเบญจพรรณไม่มีไม้สัก	281 ไร่
แหล่งน้ำ	27,256 ไร่
รวม	132,737 ไร่

สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นกับบึงบอระเพ็ดก็คือ การบุกรุกเข้าไปทำประโยชน์ในเขตของทางราชการ ซึ่งจากการสำรวจของสำนักงานที่ดินจังหวัดปี 2524 ทราบได้ว่ามีจำนวนของเกษตรกร และราษฎรที่บุกรุกทั้งสิ้น 2,006 ครัวเรือน เนื้อที่ทำเกษตรเป็นนาข้าวและนาบัวจำนวน 65,326 ไร่ คิดเฉลี่ยครัวเรือนละ 32.5 ไร่ แสดงไว้ในตารางที่ 1-3

ตารางที่ 1-3 แสดงจำนวนครัวเรือน จำนวนเนื้อที่ทำเกษตรและเนื้อที่เฉลี่ยต่อครัวเรือนราษฎรที่บุกรุกเข้าไปทำประโยชน์ในบึงบอระเพ็ด

อำเภอ	จำนวนครัวเรือน	จำนวนเนื้อที่(ไร่)	เฉลี่ยเนื้อที่ต่อครัวเรือน(ไร่)
เมือง	215	6,609	30.7
ชุมแสง	684	21,080	30.7
ทาดะโก	1,107	37,637	34.0
รวม	2,006	65,326	32.5

ที่มา - การสำรวจของสำนักงานที่ดินจังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. 2524

ลักษณะอาชีพหลักของราษฎรที่บุกรุกเข้าไปตั้งถิ่นฐานบริเวณรอบบึงบอระเพ็ดได้แก่ ทำนาข้าว ทำนาบัว และประมง ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกัน ลักษณะการใช้ที่ดินต่างกัน พวกที่ทำนาบัว จะใช้ที่ดินบริเวณชายน้ำต่อกันระหว่างพื้นดินกับพื้นน้ำซึ่งปัจจุบันความตื้นเขินของบึงมีมาก เนื่องจากการตกตะกอนทับถมของดินทำให้การทำนาบัวรุกร้างขยายไปในเขตซึ่งมากขึ้น เป็นปัญหาคัดแย้งนโยบายพัฒนาแหล่งน้ำของราชการ พวกที่ทำนาข้าว ส่วนใหญ่อยู่ตามที่ราบลุ่มทางทิศเหนือ

ทิศตะวันออกและทิศใต้ของบึงบอระเพ็ด ซึ่งจะอยู่ในเขตอำเภอลำลูกกาและอำเภอลำลูกกา มีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนถาวร บริเวณรอบ ๆ เขาพนมเศษ อำเภอลำลูกกา และในเขตตำบลทับกฤช อำเภอลำลูกกา ตามแนวเส้นทาง รถไฟนครสวรรค์-พิจิตร ปัญหาการใช้ที่ดินของเกษตรกรนาข้าว คือ การใช้ปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิต และการใช้ยาปราบศัตรูพืชโดยไม่ไต่ค้ำจนถึงปัญหาที่จะเกิดกับน้ำ และสัตว์น้ำในบึง ซึ่งขัดกับนโยบายของกรมประมงเช่นกัน

สำหรับกลุ่มชาวประมง เป็นกลุ่มที่ใช้ประโยชน์จากที่ดินรอบบึงน้อยมาก คือจะมีแค่เพียงสร้างบ้านที่อยู่อาศัยเท่านั้น ไม่มีบริเวณพื้นที่ทำเกษตรอื่น ๆ พวกนี้จะอาศัยอยู่ใกล้กับท่าขึ้นปลา เขตอำเภอลำลูกกา ซึ่งมีทั้งท่าขึ้นปลาของกรมประมงและของเอกชน การจับปลาในเขตบึงบอระเพ็ดถ้าไม่ละเมิดเข้าไปจับในเขตหวงห้ามที่กรมประมงกำหนดไว้ก็ไม่เกิดปัญหา และปกติกรมประมงก็อนุญาตให้ราษฎรทำการประมงโดยเครื่องมือบางชนิดที่กำหนดให้ใช้ได้อยู่แล้ว แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการลักลอบจับปลาในเขตที่เป็นเขตหวงห้ามเด็ดขาด หรือการใช้อุปกรณ์เครื่องมือที่นอกเหนือไปจากที่กำหนดไว้ ตลอดจนการใช้ระเบิดปลาและการช้อนปลา ซึ่งเป็นอันตรายต่อการเพาะและขยายพันธุ์ปลาอย่างยิ่ง

กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายในการที่จะปรับปรุงแหล่งน้ำจัดธรรมชาติขนาดใหญ่ของประเทศหลายแหล่งด้วยกัน และวางแผนสำหรับการพัฒนาบึงบอระเพ็ดให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด โดยมีโครงการสร้างผนังกันน้ำรอบบึง เพื่อยกระดับน้ำให้สูงขึ้นสำหรับการเพาะขยายพันธุ์ปลา และเพื่อป้องกันการบุกรุกของราษฎรเข้าไปทำเกษตรกรรมบริเวณรอบบึงด้วย

สภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน ที่ราษฎรตั้งถิ่นฐานกระจายในขอบเขตพื้นที่ของ กรมประมง ซึ่งประกาศเป็นเขตหวงห้ามของทางราชการมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2470 แล้ว เพราะฉะนั้นอาจถือได้ว่าเป็นการเข้ามาอยู่อย่างผิดกฎหมาย การดำเนินการปรับปรุงแหล่งน้ำตามนโยบายของทางราชการ ก็คาดว่าจะเกิดปัญหาความเดือดร้อนให้แก่ราษฎรที่อาศัยอยู่อย่างแนบนอน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันระหว่างการพัฒนาแหล่งน้ำกับการวางแผนชุมชน จึงได้ทำการศึกษาความเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานรอบบึงบอระเพ็ด เพื่อการพัฒนาการใช้ที่ดินบริเวณดังกล่าวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพโดยทั่วไปทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมบริเวณรอบบึงบอระเพ็ด ในขอบเขตของสถานีประมงน้ำจืดบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดการตั้งถิ่นฐานบริเวณโดยรอบบึง
3. เพื่อศึกษาถึงแนวโน้มของการใช้ที่ดินเพื่อการตั้งถิ่นฐานโดยรอบบึงในอนาคต และศึกษาถึงแนวโน้มการขยายตัวของ การตั้งถิ่นฐาน
4. เพื่อศึกษาปัญหาความขัดแย้งในการตั้งถิ่นฐาน อันเนื่องมาจากการใช้ที่ดินในพื้นที่ทำการศึกษ
5. เพื่อแสดงแนวทางการแก้ปัญหาอันเนื่องมาจากการตั้งถิ่นฐาน และเสนอแนะการพัฒนาการใช้ที่ดินรอบบึงบอระเพ็ด

วิธีดำเนินการศึกษา

1. แหล่งข้อมูล

ข้อมูลระดับปฐมภูมิ ได้จากการสำรวจ สัมภาษณ์และสังเกตการณ์จากงานสนาม ซึ่งจะเน้นการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น ทั้งผู้นำทางราชการและราษฎร

ข้อมูลระดับทุติยภูมิ

ก. ข้อมูลหลักจากข้อมูลการสำรวจ สอบถามโดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และบางส่วนจากสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย

ข. ข้อมูลประกอบจากรายงานสถิติ เอกสารอ้างอิงจากห้องสมุด และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้ - สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมประมง กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการเกษตร กองอนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์ป่า กระทรวงคมนาคม กรมอุตุนิยมวิทยา กระทรวงมหาดไทย กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์ ที่ว่าการอำเภอชุมแสง ที่ว่าการอำเภอเมืองนครสวรรค์ ที่ว่าการอำเภอท่าตะโก สำนักงานขนส่งจังหวัดนครสวรรค์ สถาบันวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดต่าง ๆ ฯลฯ

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ก. รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ เอกสารตัวเลขสถิติ เอกสารอ้างอิงจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นข้อมูลทางด้านกายภาพ ประชากร การเกษตร การคมนาคม คุณภาพดิน คุณภาพน้ำ การประมง แผนที่การใช้ที่ดิน

ข. ข้อมูลปฐมภูมิ จากการปฏิบัติงานภาคสนาม การสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เฉพาะ เพื่อการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมระดับหมู่บ้านในบริเวณที่ศึกษา และข้อมูลปฐมภูมิบางส่วนที่สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ได้เก็บรวบรวมไว้เมื่อปี 2525-2526 โดยวิธี Random Sampling ร้อยละ 5 จากพื้นที่โครงการ ซึ่งได้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 263 ตัวอย่าง

ค. สัมภาษณ์รรดาผู้นำท้องถิ่น ที่เป็นข้าราชการและชาวบ้าน

ง. วิเคราะห์ข้อมูลปัจจุบันเพื่อคาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และแนวทางการวางแผนเพื่อการพัฒนาในอนาคต

จ. แสดงผลการศึกษาในรูปของการบรรยาย ตาราง แผนภูมิและแผนที่

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตพื้นที่โครงการ ศึกษาเฉพาะบริเวณบึงบอระเพ็ด ซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมประมง จังหวัดนครสวรรค์ ทั้งนี้จะอยู่ในเขตการปกครอง 3 อำเภอคืออำเภอชุมแสง อำเภอเมืองนครสวรรค์และอำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีจำนวนหมู่บ้านที่ศึกษา 49 หมู่บ้าน จาก 7 ตำบล ดังนี้

อำเภอเมืองนครสวรรค์มี ตำบลแควใหญ่ ตำบลเกรียงไกร ตำบลพระนอน อำเภอชุมแสง มี ตำบลทับกฤช อำเภอท่าตะโก มี ตำบลวังมหาราช ตำบลพนมรอก และตำบลพนมเศษ

2. ประชากรตัวอย่างที่ศึกษา หัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ในวัยแรงงาน ผู้นำท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู พระ ผู้สูงอายุที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เจ้าหน้าที่ของราชการ ได้แก่ ผู้อำนวยการจังหวัด นายอำเภอ เกษตรอำเภอ พัฒนาการอำเภอและตำบล เจ้าหน้าที่ของสถานีประมงบึงบอระเพ็ด

3. ข้อจำกัดของการศึกษา

ก. สถิติตัวเลขที่ได้จากหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ตรงกัน ความแตกต่างกันของแต่ละหน่วยงานที่เก็บข้อมูล รายละเอียด และระยะเวลาการเก็บข้อมูลในช่วงปีที่ต่างกัน

ข. งบประมาณการเก็บข้อมูลสนามทางคานเศรษฐกิจและสังคมมีจำกัด ดังนั้นจึงใช้ข้อมูลจากของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งรวบรวมไว้เมื่อ พ.ศ.2525-2526 เป็นหลัก ซึ่งเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการตั้งถิ่นฐานในบริเวพื้นที่ที่ศึกษา
2. ได้ทราบถึงปัญหาหรืออุปสรรคอันเนื่องมาจากการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต
3. เพื่อประโยชน์ในการวางแผนเกี่ยวกับการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสมในพื้นที่นี้
4. เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องได้รับทราบสภาพปัญหาและแก้ไขปัญหามในพื้นที่โครงการศึกษา ตลอดจนเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยประเภทเดียวกัน หรืองานวิจัยที่ต่อเนื่องในภายภาคหน้า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

0134944